

1 Tõendamiskohustus

1.1 Millised on tõendamiskohustust reguleerivad normid?

Belgia õigussüsteemis eristatakse tsiviilõigust ja äriõigust. Äriõigus on ettevõtjatele mõeldud eriõigus, samas kui tsiviilõigus on seotud üldise õigusega. Tõendeid käsitlevad tsiviilõiguse normid on esitatud tsiviilseadustiku (*Code civil/Burgerlijk Wetboek*) artiklis 1315 ja sellele järgnevatel artiklites. Tegemist on suletud süsteemiga, mis hõlmab tõendite rangelt reguleeritud vorme (üksikasjadega tutvumiseks vt punkt 5a).

Tõendeid käsitlevad äriõiguse normid on esitatud äriseadustiku (*Code de commerce/Wetboek van Koophandel*) artiklis 25. Peamiseks iseloomustavaks jooneks on süsteemi avatus ja ettevõtjate suhteline vabadus tõendite esitamisel kaubandusasjades. Äriseadustiku artiklis 25 on sätestatud, et lisaks tsiviilõiguse alusel lubatud tõenditele võib ettevõtjate kohustusi tõendada ka tunnistaja ütlustega kõigi selliste asjade puhul, kus kohus seda lubab, välja arvatud erijuhtudeks ette nähtud erandid. Ostu ja müüki on võimalik tõendada vastu võetud arve abil, ilma et see mõjutaks muid äriõiguse alusel lubata vaid tõendeid.

Tõenditega seotud menetluslikud aspektid tsiviil- ja kaubandusasjades on reguleeritud kohtumenetluse seadustiku (*Code judiciaire/Gerechtigelijk Wetboek*) artikliga 870 ja sellele järgnevatel artiklites. Kohtumenetluse seadustiku artiklis 876 on sätestatud, et kohus peab talle lahendamiseks antud vaidluse kohta tegema otsuse vastavalt neile tõendamist reguleerivatele normidele, mida kohaldatakse seda liiki vaidluse korral. Vaidlus on kas tsiviil- või kaubandusõiguslik. Asjaolude, oletuste või väidetega seotud tõendid peab esitama see pool, kes neile tõenditele tugineb. Pool, kes nõuab kohustuse täitmist, peab tõendama selle kohustuse olemasolu. Ning vastupidi, see, kes väidab, et tema kohustus on lõppenud, peab tõendama maksmist või asjaolu, mis tõi kaasa tema kohustuse lõppemise (tsiviilseadustiku artikkel 1315). Kohtumenetluses peab iga pool tõendama nende asjaolude asetleidmist, millele ta tugineb (kohtumenetluse seadustiku artikkel 870; *actori incumbit probatio*). Vastaspool peab seejärel need asjaolud ümber lükkama, kui see on võimalik ja lubatud.

1.2 Kas on olemas normid, mille alusel on teatavad asjaolud tõendamiskohustusest vabastatud? Millistel juhtudel? Kas tõenditega on võimalik konkreetne õiguslik eeldus ümber lükata?

Avaliku korra või riigi julgeolekuga seotud kaalutluste puudumisel võib tõendada kõiki asjaolusid. Küll on aga õigusele esitada menetluses tõendeid kehtestatud kolm piirangut. Esiteks peab tõendatav asjaolu olema asjakohane. Teiseks peab tõendatav asjaolu olema veenev, s.t see asjaolu peab veenma kohut tegema otsust, mida soovitakse saada. Kolmandaks peab õigusnormide kohaselt olema tõendite esitamine teatavate asjaolude tõendamiseks lubatud; näiteks ei tohi rikkuda eraelu puutumatuse, ametisaladuse ja kirjavahetuse puutumatuse põhimõtteid.

Eeldused võib vastaspool tavaliselt ümber lükata. Vaidlustada ei saa ainult ümberlükkamatuid eeldusi (*juris et de jure*). Selliste eelduste ümberlükkamiseks tõendite esitamine on suisa õigusvastane. Ümberlükkatavaid eeldusi (*juris tantum*) saab ja võib vaidlustada vastupidist tõendavate tõendite abil.

Tõendusvahendid on reguleeritud tsiviilõiguses, kuid mitte äriõiguses.

1.3 Kui veendunud peab kohus asjaolus olema, et oma otsus sellele asjaolule rajada?

Kohus peab olema veendunud poolte esitatud tõendites nende väärtuse ja usaldusväärsuse alusel. Kui kohus jõuab järeldusele, et talle esitatud tõend võib aidata lahendada vaidlust ning et see kajastab tõeselt tegelikkust, omistab ta sellele tõendusjõu. Alles siis, kui kohus on mõnele tõendile omistanud tõendusjõu, saab seda käsitada nõuetekohaselt tõendina.

Tõendusjõud (*valeur probante/bewijswaarde*) on mõnevõrra subjektiivne, samas kui tõend kui selline on läbinisti objektiivne. Tõendi staatus sõltub usaldusväärsusest, mida sellisel tõendil eeldatakse. Seaduse järgi saab tõendina käsitada üksnes piisavalt usaldusväärset materjali, kohtul siin kaalutlusõigus puudub. See puudutab dokumentaalseid tõendeid. Kui kohus tõlgendab seaduslikult saadud dokumendi sisu viisil, mis ei ole kooskõlas dokumendi tegeliku sõnastusega, rikub kohus dokumendi tõendi staatust. Kaotanud pool võib sellele rikkumisele tuginedes esitada kassatsioonikohtule (*Cour de cassation/Hof van Cassatie*) apellatsioonkaebuse.

2 Tõendite kogumine

2.1 Kas tõendite kogumiseks on alati nõutav poole taotlus või võib kohtunik teatavates olukordades koguda tõendeid ka omal algatusel?

Pool, kes esitab väite, peab suutma seda tõendada. Mõnel juhul võib kohus teha poolele ettekirjutuse mõne tõendamisevahendi kasutamiseks, näiteks andma vande (tsiviilseadustiku artikkel 1366). Kohus võib rangelt kindlaks määratud tingimustel nõuda, et pool annaks ütlusi vande all kas selleks, et tugineda neile vaidluse lahendamisel, või siis selleks, et lihtsalt määrata kindlaks väljamõistetav summa.

Kohus võib küsitleda pooli ja näha ette tunnistajate küsitlemise, välja arvatud juhul, kui see on seadusega keelatud (kohtumenetluse seadustiku artikkel 916). Samuti võib kohus teha ekspertidele ülesandeks tuvastada faktilised asjaolud või esitada tehniline arvamus (kohtumenetluse seadustiku artikkel 962).

2.2 Millised on järgmised sammud, kui poole taotlus tõendite kogumiseks rahuldatakse?

Üks pool peab esitama menetlustoimingut taotlusekas põhi- või kõrvalnõudes. Kohus võib taotluse heaks kiita või tagasi lükata, esitades oma põhjendused. Kui tuleb kontrollida dokumendi õigsust (kohtumenetluse seadustiku artikkel 883) või kui väidetakse, et dokument on võltsitud (kohtumenetluse seadustiku artikkel 895), käsib kohus pooltel kohtusse ilmuda (esindajaga või ilma) ning võtta endaga kaasa kõikvõimalikud võrdlemist võimaldavad dokumendid ja paberid või dokument, mille puhul kahtlustatakse võltsingut. Kohus võib asja menetleda ja langetada otsuse kohe või nõuda dokumendi esitamist kohtu kantseleisse ning seejärel määrata menetlustoimingud või lasta seda teha ekspertidel. Seejärel teeb kohus otsuse dokumentide kontrollimise või väidetava võltsimise kohta.

Kui pool soovib esitada asjaolude toetuseks tõendeid ühe või mitme tunnistaja abil, võib kohus lubada esitada tõendeid, kui need on vastuvõetavad (kohtumenetluse seadustiku artikkel 915). Kohus võib ette näha tunnistajate küsitlemise, kui see ei ole seadusega keelatud. Kohtusekretär kutsub tunnistajad kohtusse vähemalt kaheksa päeva enne nende ärakuulamist. Nad peavad andma vande ja kohtunik küsitleb neid individuaalselt. Kohtunik võib esitada tunnistajale küsimusi omal algatusel või ühe poole taotluse alusel. Ütlused protokollitakse kirjalikult ja loetakse ette ning vajaduse korral neid parandatakse ja täpsustatakse ning seejärel lõpetatakse tunnistaja küsitlemine.

Kohus võib vaidluse lahendamiseks või vältimiseks määrata ekspertiisi. Ekspertiis saab puudutada üksnes faktilisi asjaolusid või tehnilisi arvamusi (kohtumenetluse seadustiku artikkel 962). Ekspert täidab oma ülesandeid kohtu järelevalve all. Pooled esitavad eksperdile kõik nõutavad dokumendid ja aitavad teda igati. Ekspertiisaruanne tuleb esitada kohtumääruses ette nähtud tähtajaks. Kui aruanne on vastuolus kohtu enda kindla veendumusega, ei pea kohus eksperdi arvamust arvesse võtma.

Kohus võib omal algatusel või poolte taotluse alusel määrata sündmuskoha vaatluse (kohtumenetluse seadustiku artikkel 1007). Vaatluse – mille juures pool tohib või ei tohi kohal viibida – viib läbi selle määranud kohtunik või isik, kellele see on ametlikult ülesandeks tehtud. Koostatakse ametlik aruanne, milles kirjeldatakse kõiki tehtud toiminguid ja järeldusi ning see edastatakse pooltele.

2.3 Millistel juhtudel võib kohus tagasi lükata poolte taotluse koguda tõendeid?

Kohus ei ole kohustatud aktsepteerima poolte taotlust tõendite kogumiseks, kuid kui kohtunikule esitatakse õigusabitaotlus, peab ta taotletud toimingute tegema (kohtumenetluse seadustiku artikkel 873).

2.4 Millised on tõendamise eri viisid?

Üldise tsiviilõiguse kohaselt on olemas viit liiki tõendeid: dokumentaalsed tõendid, tunnistajate ütlused, oletused, poolte ülestunnistused ja vande all antud ütlused (tsiviilseadustiku artikkel 1366).

Dokumentaalse tõendina (tsiviilseadustiku artikkel 1317) võib esitada avaliku dokumendi (*acte authentique/authentieke akte*) või eraõigusliku dokumendi (*acte sous seing privé/onderhandse akte*). Avalik dokument on dokument, mille on ettenähtud vormis koostanud pädev ametiisik (näiteks notar või registripidaja) ning sellel on poolte või kolmandate isikute suhtes täielik tõendusjõud selles sisalduva kokkuleppe osas. Heakskiidetud eraõiguslikul dokumendil, mille on allkirjastanud kõik asjaomased pooled ja mis on koostatud nii mitmes eksemplaris, nagu on pooli, on poolte suhtes täielik tõendusjõud lga asja kohta, mille maksumus või väärtus on suurem kui 375 eurot, tuleb koostada notariaalselt tõestatud dokument või dokument eraõigusliku kokkuleppe alusel (tsiviilseadustiku artikkel 1341).

Tunnistajate ütlused (tsiviilseadustiku artikkel 1341) ei ole vastuvõetavad kirjalike dokumentide sisu ümberlükkamiseks või täpsustamiseks. Kuid kui on olemas vaid *prima facie* kirjalikud tõendid või kui ei olnud võimalik koostada dokumentaalseid tõendeid, on tunnistajate ütlused lubatud.

Eeldused (tsiviilseadustiku artikkel 1349) on järeldused, mis tulenevad seadusest või mille teeb kohus, tuginedes teadaolevatele asjaoludele tundmatute asjaolude tuvastamiseks. Eeldustega ei saa täiendada dokumentide sisu, kuid neid võidakse – sarnaselt tunnistajate ütlustega – kasutada *prima facie* tõenditena, mida saab täiendada kirjalike tõenditega, ja selliste dokumentide asendamiseks, mida ei õnnestunud esitada.

Poolte ülestunnistused (tsiviilseadustiku artikkel 1354) saavad olla tehtud kas kohtumenetluse raames või väljaspool kohtumenetlust. Kohtuliku arutamise käigus tehtud ülestunnistus (*aveu judiciaire/gerechtelijke bekentenis*) on avaldus, mille pool või tema konkreetne volitatud esindaja teeb kohtus ning mida võib kasutada lõpliku tõendina selle avalduse teinud isiku vastu. Ent kohtuvälise ülestunnistuse (*aveu extrajudiciaire/buitengerechtelijke bekentenis*) suhtes ei kohaldata mingeid vorminõudeid.

Üks pool võib nõuda teiselt poolt vande all ütluste andmist (vande all antud kinnitus (*serment décisoire/beslissende eed*)) (tsiviilseadustiku artikkel 1357) või võib seda nõuda kohus. Vande all antud kinnituse korral kujutab vanne ainult tõendit selle isiku kasuks või vastu, kes nõudis vande all ütluste andmist. Kaubandusasjadega seotud tõendid ei ole reguleeritud (äriseadustiku artikkel 25), kuid ühe tõendiliigina saab kaubandusasjades kasutada müügilepingu puhul kättesaamiskinnitusega arvet. Ettevõtja võib alati kasutada kättesaamiskinnitusega arvet kehtiva tõendina, samas kui muud kirjalikud dokumendid, mida soovitakse kasutada tõendina, peab esitama vastaspool.

2.5 Millised on tunnistaja ütlustega tõendamise meetodid ja kas need erinevad meetoditest, mida kasutatakse eksperdi arvamusega tõendamisel? Millised on kirjalike tõendite esitamise ja ekspertiisiaruande/eksperdiarvamuse kohta kehtivad nõuded?

Tunnistajate ütlusi loetakse tsiviilseadustiku kohaselt eraldiseisvaks tõendamisviisiks. Menetluslikud ja tehnilised aspektid on esitatud kohtumenetluse seadustikus. Eksperdiaruanne on vaid üks tõendamisviisidest ja see on reguleeritud kohtumenetluse seadustikus. Pooled võivad paluda kohtul kutsuda tunnistajaid, kuid nad ei saa omal äranägemisel määrata eksperte. Seda saab teha vaid kohus.

Dokumentaalsel tõenditel on tõendusjõud ja kohus peab järgima nende sisu, kuid see ei kehti eksperdiaruannete ja -arvamuste puhul. Kui aruanne või arvamus on vastuolus kohtu enda veendumustega, ei pea kohus eksperdiaruannet või -arvamus arvesse võtma (kohtumenetluse seadustiku artikkel 962).

2.6 Kas mõni tõendamisviis on teistest suurema tõendusjõuga?

Reguleeritud tõendamisviiside seas kehtib hierarhia. Ülestunnistustel ja vande all antud ütlustel on kõige suurem tõendusjõud. Kirjalike dokumentide tõendusjõud on alati suurem kui tunnistajate ütlustel ja oletustel. Avalikel dokumentidel on poolte ja kolmandate isikute suhtes täielik tõendusjõud ja tunnustatud eraõiguslikul dokumendil on poolte suhtes täielik tõendusjõud. Tunnistajate ütlustele ja eeldustele võib tugineda ainult juhul, kui dokumentaalsed tõendid on mittetäielikud või kui tõendatava kokkuleppe kohta ei ole võimalik esitada dokumentaalseid tõendeid.

2.7 Kas teatavate asjaolude tõendamiseks on kohustuslikud kindlad tõendamisviisid?

Olenevalt sellest, kas tegemist on tsiviil- või kaubandusasjaga, on lubatud tõendamisviisid kas reguleeritud või mitte. Tsiviilõiguses tuleb iga asja kohta, mille maksumus või väärtus on suurem kui 375 eurot, koostada notariaalselt tõestatud dokument või dokument eraõigusliku kokkuleppe alusel (tsiviilseadustiku artikkel 1341). Vaid selliseid dokumente võib kasutada tõendina. Tunnistajate ütlused ja oletused ei ole lubatud. Seevastu kaubandusasjades on tunnistajate ütlused ja oletused lubatud dokumentide sisu ümberlükkamiseks või täiendamiseks.

2.8 Kas seadus kohustab tunnistajaid ütlusi andma?

Tunnistaja küsitlemine toimub poolte nõudmisel või kohtumääruse alusel (kohtumenetluse seadustiku artiklid 915 ja 916).

Tunnistajate kohtusse kutsumine on reguleeritud kohtumenetluse seadustiku artikliga 923 ja sellele järgnevate artiklitega.

2.9 Millistel juhtudel võivad nad keelduda ütluste andmisest?

Kui kohtusse kutsutakse tunnistaja, kes väidab, et tal on seaduslik alus keelduda ütluste andmisest, teeb selle kohta otsuse kohus. Üks õiguslik alus võib näiteks olla tunnistaja kohustus hoida ärisaladust (kohtumenetluse seadustiku artikkel 929).

2.10 Kas isikut, kes keeldub tunnistamast, võib karistada või sundida ütlusi andma?

Isik, kes on tunnistajana kohtusse kutsutud, on kohustatud kohale ilmuma. Kui ta seda ei tee, võib kohus ühe poolte taotluse alusel kutsuda isiku kohtusse kohtutäituri (*huissier de justice/gerechtsdeurwaarder*) kättetoimetatud kohtukutsega (kohtumenetluse seadustiku artikkel 925). Isikule, kes kutsuti kohtusse tunnistajana, kuid kes jättis kohtusse ilmunuta, võib määrata rahaträhi (kohtumenetluse seadustiku artikkel 926).

2.11 Kas on isikuid, keda ei saa tunnistajana üle kuulata?

Tunnistaja ütlused on tehtud, kui need ütlused andis isik, kes ei saa seaduse järgi seda teha (kohtumenetluse seadustiku artikli 961 punkt 1).

Vande all ei tohi ütlusi anda alla 15aastane alaealine. Tema ütlusi võib kasutada vaid teabe hankimiseks (kohtumenetluse seadustiku artikli 931 esimene lõik).

Alaalist võidakse kohtus küsitleda vanema hooldusõiguse teostamise, elukorralduse ja suhtlusõigustega seotud küsimustes. Kui kohus otsustab küsitleda alaalist, võib alaealine küsitlemisest keelduda (kohtumenetluse seadustiku artikkel 1004/1).

Lapsi ega teisi alanejaid veresugulasi ei saa küsitleda seoses asjadega, kus nende vanematel või ülenejatel veresugulastel on vastandlikud huvid (kohtumenetluse seadustiku artikli 931 teine lõik).

2.12 Milline on kohtuniku ja poolte roll tunnistaja ülekuulamisel? Millistel tingimustel võib tunnistaja üle kuulata videokonverentsi vahendusel või muude tehniliste vahendite abil?

Pooled ei saa tunnistajat ütluste andmisel katkestada ega küsitleda teda otse, vaid nad peavad selleks alati pöörduma kohtuniku poole (kohtumenetluse seadustiku artikkel 936). Kohtunik võib kas omal algatusel või poole taotluse alusel esitada tunnistajale ütluse selgitamiseks või täiendamiseks küsimusi (kohtumenetluse seadustiku artikkel 938).

Tunnistaja ütlused teistelt isikutelt kuuldu põhjal on lubatud. See ei ole keelatud ühegi õigusnormi ega õiguspõhimõttega. Peale selle on kohtumenetluse seadustiku artiklis 924 sätestatud, et kohtunik võib otsustada selliste tunnistajate puhul, kes ei saa ise kohtusse ilmuda, et tõendid kogutakse kohas, kus tunnistaja tegelikult asub.

3 Tõendite hindamine

3.1 Kas asjaolu, et pool on saanud tõendid ebaseaduslikul teel, seab kohtule otsuse tegemisel piiranguid?

Ebaseaduslikul teel saadud tõendeid ei tohi kohtumenetluses kasutada. Seetõttu ei tohi kohus otsuse tegemisel selliseid tõendeid arvesse võtta. Eraelu puutumatuse, ametisaladuse hoidmise kohustuse või kirjavahetuse puutumatuse põhimõtteid rikkudes saadud tõendid on ebaseaduslikud ja vastuvõetamatud.

3.2 Kas minu kui poole antud seletusi võetakse tõendina arvesse?

Poole enda väljastatud dokumente ei saa kasutada tõenditena selle poole kasuks. Kuid äriõiguse kohaselt võib ettevõtja kasutada kehtiva tõendina enda väljastatud müügitehingu arvet (mille klient on vastu võtnud). Kohus võib ettevõtjatevaheliste tehingutega seotud tõenditena lubada kasutada nõuetekohaselt koostatud raamatupidamisandmeid.

Kohtumenetluses tehtud ülestunnistus on avaldus, mille pool või tema konkreetne volitatud esindaja teeb kohtus ning sellel on selle avalduse teinud isiku suhtes täielik tõendusjõud.

Viimati uuendatud: 29/10/2019

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õiguslase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.